[CULTURE AND NATION By M. ALGIN]

מ. אַלגין

קולטור און פאָלק

(YIVO) PUB.

אַרויסגעגעבן פון
אידישן קאָאָפּעראַטיוון פאָלקס-פאַרלאַג
פון אינטערנאַציאָנאַלן אַרבעטער אָרדן
ניו יאָרק, 1939

Copyright by the
YIDDISH COOPERATIVE BOOK LEAGUE OF THE
INTERNATIONAL WORKERS ORDER
80 Fifth Avenue
New York, N. Y.
209
January, 1939

קולטור און פאָלק

(פּאַרטראָג געהאַלטן אפן אלוועלטלעכן אידישן קולטור־קאָנגרעס
אין פּאריז, סעפּטעמבער, 1937.)

מיר האָבן זיך פּאַרזאַמלט פון פּאַרשיידענע לענדער, וואָס געפינען זיך אין פּאַרשיידענע פּאָליטיש־געזעלשאפטלעכע באדינגונגען, כדי קאָלעקטיוו צו טראַכטן וועגן דעם גורל פון דער אידישער קולטור — פון דער קולטור, וואָס איז געשאפן געוואָרן און ווערט יעדן מאָמענט געשאפן אף אידיש — און כדי קאָלעקטיוו אויסצושמידן א פּראָגראַם פון ארבעט, וואָס זאָל, ערשטנס, פּאַרטיידיקן דאָס רעכט פון דעם אידישן פּאָלק אף זיין קולטור; צווייטנס, אויפהויבן די אידישע קולטור אף א העכערער מדרגה, וואָס דאָס הייסט — זי מאַכן אי טיפער, אי בריייטער, אי פילזייטיקער, אי ווירקזאַמער; מיט איין וואָרט: פולבלוטיקער — זי מאַכן פולסירן מיט א געזונטן לעבן; דריטנס, ברענגען די אידישע קולטור צו דעם אידישן פּאָלק, וואָס דאָס הייסט אין עצם: סטימולירן דאָס פּאָלק צו אַנאייגענען פּאַר זיך אלץ מער און אלץ בעסערע קולטור־ווערטן, און דאָס הייסט אי שאַצן די, וואָס שאפן קולטור, אי ארויסרוקן פון די אייגענע טיפענישן — די פּרוכטבאַרע, אייביק־שאפונגספולע פּאָלקס־טיפענישן — נייע און נייע שאפער, בויער, טרענער, פּאַרשפּרייטער פון קולטור. מיר האָבן זיך פּאַרזאַמלט — אן אלוועלטלעכער צוזאַמענקום פון קולטור־טוער — כדי צו טאָן אן ארבעט, וואָס וועט ווי א פּועל־יוצא דערהויבן אין די אויגן פון דער גאַנצער וועלט די חשיבות פון דער אידישער קולטור און — דאָס לעצטע, אָבער ניט דאָס וויניקער וויכטיקע — אפשר פּאַרבעסערן דעם עקאָנאָמישן מצב און געווינס פּאַרגרעסערן דעם אָנזען פון דעם אידישן פּאַרשער, שרייבער, לערער, דיכטער, מאָלער, סקולפּטאָר, מוזיקער, דראַמאַטורג, אקטיאָר, זשורנאַליסט. מיר האָבן זיך פּאַרזאַמלט—זין און טעכטער פון אידישן פּאָלק—מיט דער טיפער איבערצייגונג, אז כאָטש מיר באַגעגענען שווערישטן און אפט גאַנץ ערנסטע שטרויכלונגען אף אונדזער וועג, טוען מיר אָבער אן ארבעט, וואָס איז פון גרויס וויכטיקייט פּאַרן אידישן פּאָלק.

אויב מיר ווילן, אז קלאַרקייט פון באגריפן זאָל זיין אונדזער וועג־ווייזער און רעאַליזירבארקייט פון פּאַרשלאָגן אונדזער ריכט־שנור, טאָרן מיר אף קיין איין מאָמענט ניט אַרויסלאָזן פון אויג דאָס פּאָלק, וועמען מיר האָבן זיך אונטערגענומען דינען מיט אונדזער איצטיקער אקציע. מיר דאַרפן נאָכאַנאַנד געדענקען זיינע אייגנשאפטן, זיינע שטרעבונגען, זיינע זאָונגען, דעם פּאַרנעם פון זיינע קרעפטן, אין דער ערשטער ליניע — זיין שייכות צו קולטור.

וואָר איז דאָס פּאָלק?

דאָס פּאָלק — דאָס זיינען אַלע די, וואָס אַרבעטן אַף דעם אָדער אַנדערן אופן צו דערהאַלטן זיך באַם לעבן. דאָס פּאָלק — דאָס איז דער פּאַבריק־אַרבעטער פון די גרעסטערע און קלענערע אונטערנעמונגען; דאָס איז דער קאַנטאָר־אָנגעשטעלטער — וועמען מיר אין אַמעריקע רופן „וויסער־קאָלנער־שקלאַף" — אין די אומצאָליקע אינדוסטריעלע, קאָמערציעלע און אַנדערע אַנשטאַלטן; דאָס איז דער קליינער און מיטעלער בעל־מלאכה, קרעמער, הענדלער, וואָס קען בשום אופן ניט אידענטיפיצירט ווערן עקאָנאָמיש מיט די הערשנדיקע קלאַסן; דאָס איז, ענדלעך, דער פילצאָליקער שיכט אינטעליגענטן פון אַלערלי גראַדאַציעס און פאַכן. אָט די גרויסע האָרעפאַשנע מאַסע, ראשה ורובה פון יעדער נאַציע, איז עקאָנאָמיש ניט איינהייטלעך, אָבער די צעטיילונגען און ספּאַראַטישע רייבונגען צווישן אירע פֿאַרשיידענע גרופּן זיינען ניט אין אַן ערך שוואַכער, ווי די אינטערעסן, וואָס האַלטן זי צוזאַמען. דאָס גיט אונדז דאָס פּולע רעכט צו באַטראַכטן זי ווי איין גרויסע סאָציאַלע קאַטעגאָריע, ווי איין ריזיקן קערפער: דאָס פּאָלק.

אזוי ווי אָט־דאָס פּאָלק באַשטייט פון עקאָנאָמיש־געקריוודעטע, פון האָרעפאַשניקעס, וועמען עס קומט אָן גאָר ניט אזוי גרינג צו „מאַכן א לעבן", דעריבער איז אין אים טיף איינגעוואָרצלט א פֿראָטעסט קעגן עקספּלואַטאַציע און א שטרעבונג צו סאָציאַלער גערעכטיקייט. דער פֿראָטעסט מעג נאָר געפינען זיין אויסדרוק אין דעם פּאָלקס־ליד אָדער פּאָלקס־לעגענדע אָדער אין פּיינטלעכקייט צום אינדיווידועלן גביר; די שטרעבונג צו סאָציאַלער גערעכטיקייט מעג זיין אַרומגעצויגט פון אַלע זייטן — ווי זי איז אָפט אין דער ווירקלעכקייט באַם פּאָלקס־מענטשן — מיט ספּקות אין דער מעגלעכקייט וועג עס איז אָפּצושאָפן דעם יאָר־טויזנט־לאַנגן סאָציאַלן אומרעכט. אָבער דער פֿראָטעסט איז דאָ. די שטרעבונג צו סאָציאַלער גערעכטיקייט איז א ווירקזאַמע קראָפט. דער אידעאַל פון סאָציאַלער גערעכטיקייט אין זיין וויסנשאַפטלעך־אויסגעקריסטאַליזירטער פֿאָרם — סאָציאַליזם — דאָרט וואו ער ווערט אַוועקגעשטעלט פאַר דעם פּאָלק ווי א פּאָליטישער פּאָסטולאַט, ווי א פֿראָגראַם, פאַר וועלכער עס איז נויטיק צו שטרייטן, האָט אַלעמאָל געפונען הייסע אָנהענגער צווישן פּאָלק. פֿרינציפּיעלע קעגנער פון סאָציאַליסטישן אידעאַל, באַקעמפער פונעם סאָציאַליסטישן אידעאַל — אָפּגעזען פון די ווענן און מיטלען ווי אים צו רעאַליזירן — איז שווער צו געפינען אין פּאָלק.

אין פּאָלק לעבט א דראַנג צו פרייהייט, א דראַנג צו עקאָנאָמישער זיכערקייט, א דראַנג צו פֿאַרבעסערן זיין עקזיסטענץ. דאָס איז א דינאַמישע קראָפט, וואָס באַוועגט אים אויסצוקלייבן דעם וועג פון פֿראָגרעס. מעגן יחידים און באַזונדערע גרופּעס פון דעם גרויסן פּאָלקס־מאַסיוו אָפּנעשפּאָלטן ווערן און פֿארפירט ווערן אַף זייטיקע אָדער אַף רעטראָגראַדנע וועגן, מעג

א גאנץ פאלק אונטער א ברוטאלן דרוק — ווי אין די פאשיסטישע לענדער — צייטווייליק געשטויסן ווערן אף צוריק: דאם פאלק, אין זיין געזונטער שטרעבונג צו לעבן אין זיכערקייט און פרייהייט, ציט זיך נאכאנאנד פארויס. דאם פאלק אין זיין טאטאליטעט איז אלעמאל פראגרעסיוו.

דאם רעכט אף לעבן

די געזונטע שטרעבונג צום לעבן איז ניט אפצוטיילן פון דער שטרעבונג אינצוהאלטן די אייגענע אידענטיטעט. וויפיל מאל מ'האט שוין אפגעזאגט דעם אידישן פאלק דאם לעבן. וויפיל „פארויסזאגער" האבן דערקלערט, אז אין 25 אדער 40 אדער 50 יאר וועט ווערן אויס אידן. בא אונדז אין אמעריקע האבן זייער אינפלוסרייכע און אויבן־אויף קאמפעטענטע מענטשן דערקלערט צוריק מיט 25 יאר, אז אין א פערטל יארהונדערט, דער עיקר אויב דער שטראם פון אימיגראציע ווערט שוואכער, וועלן אלע אידן זיך האבן אויסגעלערנט ענגליש און — דורך דעם אליין — זיך האבן פארוואנדלט אין אמעריקאנער. דאם לעבן האט זיך אויסגעלאכט פון דעם פראגנאז. די אימיגראציע איז פאקטיש אפגעשטעלט שוין 23 יאר. די גרעסטע מערהייט אידן האבן זיך אויסגעלערנט א ביסל ענגליש — ווער מער, ווער ווייניקער. די צאל אידיש־רעדנדיקע איז ניט געווארן קלענער. די חשיבות פון דער אידישער שפראך איז געווארן גרעסער. עס האט זיך אנטוויקלט גראד אין די לעצטע 25 יאר א גרויסע אידישע קולטור. עס איז אויסגעוואקסן א רייכע פיל־פארצווייגטע אידישע ליטעראטור. דאם אידישע פאלק אין אמעריקע פילט זיך אידיש.

פון דער שטרעבונג אנצוהאלטן די אייגענע געשטאלט, דעם אייגענעם פאלקס־פנים, איז ניט אפצוטיילן די שטרעבונג צו דערהאלטן די אייגענע שפראך, אידיש. וויפיל ימים פון פאראכטונג עם זיינען ניט אויסגעגאסן געווארן אין דער אידישער סביבה אף דער אידישער פאלקס־שפראך; וויפיל פארורטיילן עם זיינען ניט געזייט געווארן קעגן אידיש צווישן דער ניט־אידישער וועלט, וואם דאם האט געהאט א פארדארבנדיקע צוריקווירקונג לכל־הפחות אף א טייל פון דער אידישער אינטעליגענץ; וואם פאר א שטרויכלונגען עם זיינען ניט געלייגט געווארן אפן וועג פון דער אידישער שפראך אין דער פארם פון קאנקורענץ־אנשטאלטן מיט א סך בעסערער אויסשטאטונג — דאם אידישע פאלק איז געבליבן באם אידיש, דאם אידישע פאלק האט אנטוויקלט זיין אידיש, ווייל דאם אידישע פאלק ווייל ניט אנווערן זיין אייגענעם פנים.

ניט נאר דאם — דאם אידישע פאלק איז טיף איבערצייגט, אז עם האט א רעכט צו לעבן ווי א פאלק, אז יעדער איינער, יחיד אדער כלל, וואם ווייל באגרענעצן אט דאם רעכט, איז זיין שונא, ווי ער אליין זאל זיך ניט רופן

און אונטער וועלכער מאסקע ער זאל ניט דערשיינען. דאָס אידישע פאָלק איז איבערצייגט, אז עס איז זיין פליכט צו קעמפן פאר דער פארטיידיקונג פון זיין רעכט צו לעבן, און דאָס הייסט אויך פון זיין רעכט צו נוצן אידיש ווי זיין נאטירלעכע, זעלבסטפארשטענדלעכע שפראך. דאָס אלץ גילט פאר יעדן לאנד, פאר יעדן קאנטינענט, אן שום אויסנאם. בא דער אידישער מאסע איז בדרך כלל ניטא דער קאנפליקט „איד־מענטש". עס איז פאר איר נאטירלעך צו זיין איד־מענטש, מענטש־איד, אפילו ניט טראכטנדיק וועגן א דראמע. דאָס פאָלק, די מאסע, איז דער פרוכטבארער באדן, פון וועלכן עס וואקסן ארויס די טייערע געוויקסן פון קולטור. דאָס פאָלק — דאָס איז דער אמתער שאפער פון זיין קולטור. אויב דאָס איז אין א גרויסער מאָס ריכטיק בנוגע אלע פעלקער, איז דאָס באזונדער בולט בנוגע די אידן. כמעט יעדע פערזענלעכקייט, וואָס האָט זיך אויסגעצייכנט אפן געביט פון דער אידישער קולטור פאר די לעצטע דריי פערטל יארהונדערט, איז געקומען פון דער מאסע. די גרויסע שרייבער, דיכטער, דראמאטורגן, זינגער, שפילער, גרינדער פון טעאטערס, ארגאניזירער און וועקער פונעם פאָלק — פון וואנען האָבן זיי געשטאמט? פון דער ארעמשאפט, פון האָרעפאשנע משפחות. וואר האָט זיי אפגעשאצט? דאָס פאָלק. וואו האָבן זיי געפונען קאמפענסאציע פאר זייערע אפט איבערמענטשלעכע אנשטרענגונגען ארויסצורייסן זיך פונעם חושך און דערגרייכן הויכן, פון וואנען עס עפענען זיך נייע האָריזאָנטן? בא די מאסן, פון וואנען זיי זיינען געקומען.

די פאראיניקטע שטאטן זיינען א שלאָגנדיקער היסטארישער ביישפיל. אין שרעק, אין אימפעט, אין א בהלה־אטמאָספערע האָבן זיך הונדערטער טויזנטער פאָלק־אידן א לאז געטאָן צו די פון־וויטן־שיינענדיקע ברעגן. דער שטראָם לויפנדיקע איז געשטיגן העכער און העכער. באלד האָבן זיך אין אייליניש א באזעץ־געטאָן אין א טאטאל־פרעמדן און גארנישט־באזונדער־פריינטלעכן לאנד מיליאָנען האָרעפאשנע אידן. זייער ערשטע זארג איז געווען: ברויט. זיי האָבן זיך ווי היישריקן א וואָרף געטאָן אפן סוועט־שאפ. די ריזיקע מערהייט איז קולטורעל געשטאנען אף א זייער נידעריקן ניוואָ. קיין אינטעליגענץ איז אזוי גוט ווי ניט געווען. די אריבערגעקומענע אינטעליגענטן האָבן בדרך כלל זיך געשטעלט אפן וועג פון אסימילאציע און זיינען אוועק פונעם פאָלק. די מאסע איז געווען רוי, צעברעקלט, טיילווייז דעמאָראליזירט דורך דעם איבערלעבן אין א נייער סביבה.

דאָס וואונדער פון קולטור-וואוקס

און דאָס וואונדער איז דאָך געשען. די מאסע האָט ארויסגעוקט ניט נאר אירע ארגאניזירער און פירער, עקאָנאָמישע און פאָליטישע, נאר אויך אירע קולטור־קרעפטן. דאָס אידישע איראָפע האָט לאנג מיט גרינגשעצונג

געקוקט אף דער אמעריקאנישער אידישער קולטור. מיר האבן דערלעבט א צייט, וועו די אמעריקאנישע אידישע קולטור איז א וויכטיקער, אנגעזעענער, געשעצטער באשטאנד־טייל פון דער אלוועלטלעכער אידישער קולטור. דאס אידישע פאלק אין די פאראייניקטע שטאטן הערט ניט אויף ארויסצורופן אלץ נייע שאפנדיקע קרעפטן. פאר די, וואס שטייען נעענטער צום פאלק, איז א פרייד צו זען, ווי עס שפרודלט אין די טיפענישן מיט געזונטע פרישע כוחות, וואס וואקסן נאר אף זייער תיקון.

א פאלק, וואס שאפט, א פאלק, וואס שטרעבט אנצוהאלטן זיין געשטאלט, האט ניט קיין גרונט צו וועלן פארלייקענען זיין עבר. דאס אידישע פאלק האט זיך קיינמאל ניט אפגעזאגט פון זיין געשיכטע. דאס אידישע קולטור־שאפן מוז שטיין אין דער אדער יענער פארבינדונג מיט דער קולטור־טראדיציע פון דורות. אבער דער עבר איז דאך א קאנגלאמעראט פון ליכט און שאטן, פראגרעס און רעגרעס. די טראדיציע וויסט פון העלדן, וואס האבן אפגענעבן אלץ פאר דער פרייהייט פון זייער פאלק; זי וויסט אבער אויך פון אזוינע, וואס האבן געהאמעוועט דעם וועג פון דעם פאלק צו א ליכטיקערן לעבן. עס איז נאטירלעך פאר די שאפער פון דער היינטוועלטיקער אידישער פראגרעסיווער, וועלטלעכער קולטור — וואס שטאמט ארויס פון דעם טיף־צעאקערטן און מיט זאמען אנגעפילטן באדן פון דעם פאלקס־לעבן — צו שטרעבן אנצוקניפן זייער ארבעט אן דער טראדיציע, וואס איז געווען פראגרעסיוו אין איר צייט און וואס קען העלפן פארשנעלערן דעם גאנג פון פראגרעס היינט.

דאס אידישע פאלק האט א רעכט אף זיין אייגענער אידישער שפראך, אף זיין אייגענער אידישער קולטור. אבער דאס זעלביקע רעכט אנערקענט דאס פאלק פאר אנדערע פעלקער. דאס אידישע פאלק וויל לעבן אין פרידן און שכנותדיקער פריינטשאפט מיט אלע אנדערע פעלקער. עס אנערקענט דאס רעכט פון יעדן אנדערן פאלק אף זיין אייגענער עקזיסטענץ, זיין אייגענער היסטארישער טראדיציע, זיין קולטורעלן שאפן. דער איז א קנאפער פריינט פון דעם אידישן פאלק, ווער עס שטעלט ארויס די טענדענץ, אז פעלקער־פיינטשאפט איז א היסטארישער נעזעץ. דער וויט־פארשפרייטער פאקט פון נאציאנאלער אונטערדריקונג, פון וועלכער עס לוידט מיט וואקסנ־דיקער אינטענסיווקייט דאס אידישע פאלק, איז א רעזולטאט ניט פון אייג־נעבוירענע, אין די פעלקער אייגנעוואוצלטע „נאטירלעכע נייגונגען", נאר פון דער הערשנדיקער קאפיטאליסטישער סיסטעם. דער ביישפיל פונעם סאוועטן־פארבאנד, וואו מיט דער אפשאפונג פון דער קאפיטאליסטישער סיסטעם איז איינגעשטעלט געוואָרן א פרידלעך צוזאמענלעבן פון פילצאליקע פעלקער, וואס דויערט שוין קרוב צו צוואנציק יאר, איז די בעסטע אפלייקענונג פון דער טעאריע פון איינעבוירענעם פעלקער־האס. דאס גילט ניט נאר בנוגע דירעקטער נאציאנאלער אונטערדריקונג, נאר אויך בנוגע קינסטלעך אויפ־

געהעצטן נאציאנאלן האס צווישן מאסן: ער איז ניט קיין נאטירלעכע, אין דער פעלקער־פסיכאלאגיע איינגעוואָרצלטע, אייגנשאפט. ער איז אן אומ־געזונטער פראדוקט פון דער קאפיטאליסטישער סיסטעם.

מיר פארענטפערן זיך ניט פאר וועלן לעבן

פונקט ווי דאס אידישע פאלק אנערקענט דאס זעלבסטפארשטענדלעכע רעכט פון אלע אנדערע פעלקער צו לעבן אין פרידן און ניט שולדיק זיין קיין פארענטפערונג פאר זייער עקזיסטענץ, אזוי אנערקענט עס פאר זיך אליין די אומנויטיקייט צו „פארענטפערן" זיין לעבן. דערמיט ווערט במילא אויס־געשלאסן דער נעדאנק פון א נאציאנאלער היסטארישער „מיסיע", פון א פאלק — א „בחיר", א פאלק — א „משיח". די אלע אידייען זיינען אונטער־ערדיש פארבונדן מיט דעם אסימילאציע־צוגאנג. אפן אידישן פאלק ווערט ארויפגעלייגט די פליכט צו זיין בעסער פון אנדערע פעלקער. עס איז ניט נעגונג פארן אידישן פאלק צו לעבן און שאפן און פראגרעסירן. ניין: עס דארף דוקא זיין א וועג־ווייזער פאר אנדערע פעלקער. עס דארף נעמען אף זיך זייערע לאסטן. עס דארף זיין א „דערלייזער"...

אפגעזען פון דעם טעאלאגישן און מיסטישן אונטערשלאק פון אט דער טעאריע, האט זי די טענדענץ צו פארלייקענען דעם ווערט פון יעניקן פאלקס־לעבן, וואס האט ניט קיין פארבינדונג מיט משיחות. דאס הייסט שאפן א גרינגשעצונג באם פאלק צו זיין אייגענער אלטעגלעכער עקזיסטענץ. און דאס הייסט — אנטוואפענען דאס פאלק אין זיין קאמף פארן לעבן.

צו דער זעלביקער קאטעגאריע געהערט דער אזוי־אפט־איבערגעחזרטער מאטיוו, אז די אידן טראגן ארויס אדער האבן ארויסגעטראגן „זייער בייר־שטייערונג אין דעם קולטור־אוצר פון דער מענטשהייט". אט דער מאטיוו, אזוי באליבט צווישן די אסימילירטע אידישע פלוטאקראטן פון אלע לענדער, נעמט אן פאר אן אקסיאמע, אז עס איז דא עפעס אזא מין קאסע, וואס רופט זיך „קולטור־אוצר פון דער מענטשהייט", אין וועלכן יעדעס פאלק מוז אריינ־טראגן זיין צושטייער וויי א פארענטפערונג און אויסקויף פאר זיין רעכט צו לעבן. טאמער טראגט עס ניט אריין נענוג, איז עס ניט ווערט, וואס די ערד טראגט אים. דער נעדאנק איז אין גרונט אסימילאטאריש און — ווי יעדע אסימילאציע־טעאריע — שקלאפיש. ער גייט ארויס פון דער הנחה, אז דער איד דארף ארבעטן פאר ניט־אידן, באראיכערן די ניט־אידישע קולטורן, כדי צו בארעכטיקן די עקזיסטענץ פון די אידן.

די טעאריעס זיינען שעדלעך. די אידן האבן זיך ניט פארוואס צו פארענטפערן. די אידן דארפן זיך ניט אינקויפן בא דער וועלט. די אידן האבן א רעכט צו לעבן, ווייל אזוי איז דאס געוויס פון לעבן. די אידן זאגן זיך בשום אופן ניט אף פון קולטורעלע פארבינדונגען מיט אנדערע פעלקער.

פֿאַרקערט, זיי זיינען גרייט אויסצונוצן דאָס בעסטע, וואָס די אַנדערע פֿעלקער האָבן געשאַפֿן אפֿן געביט פון קולטור. זיי זיינען צופֿרידן, וועלן אַנדערע פֿעלקער נוצן אויס דאָס בעסטע, וואָס זיי האָבן געשאַפֿן. עס איז זייער פֿרייד און זייער שטאָלץ צו שאַפֿן וואָס מער פון דעם בעסטן. א פֿאַקט איז, אַז דער צווישנפֿעלקערלעכער קולטור־אויסטויש היינטיקע צייטן האָט אַנגענומען אַזוינע דימענסיעס, אַז מען קען רעדן וועגן אַן אינטערנאַציאָנאַלער קולטור. דאָס איז א פֿראַגרעסיווע דערשיינונג פון א קאַלאָסאַלער היסטאָרישער באַדייטונג. אָבער קיין איינציק פֿאַלק איז ניט פֿאַרפֿליכטעט צו שאַפֿן ספּעציעל פֿאַר דעם אויסטויש אָדער דירעקט פֿאַר אַנדערע פֿעלקער. יעדער פֿאַלק דאַרף אין דער ערשטער ליניע שטרעבן צו באַפֿרידיקן זיינע אייגענע קולטור־באַדערפֿענישן אפֿ זיין אייגענעם אופן. דאָס איבעריקע וועט שוין קומען.

א פֿאַקט איז, אַז די אידן האָבן צופֿיל קרעפֿטן אַוועקגענעבן די אַנדערע פֿעלקער, א דאַנק דער אַסימילאַציע, און דעריבער לײַדן מיר פון א רעלאַטיוון מאַנגל אין קולטורעלע קרעפֿטן. מיר האָבן שריפֿטשטעלער, פֿאָעטן, דראַמאַטורגן, אַקטיאָרן פון הויכער קוואַליטעט, וואָס האָבן זיך ספּעציאַליזירט אין אַנדערע שפּראַכן און וואָס גייען ארום אַרבעטלאָז, וויל דאָרט איז אין איבערפּראָדוקציע אין זייערע פֿאַכן, בשעת דאָ, אין דער אידישער שפּראַך, פעלן גראָד מענטשן פון דער זעלביקער הויכער קוואַליפֿיקאַציע (כאָטש אויך בא אונדז זיינען דאָ אַרבעטלאָזע קאַדערן). צופֿיל פֿאָטענציעלע און אַקטועלע קולטור־טוער זיינען אַוועקגענאַנגען פון אידיש־געביט. צו גרויס זיינען די פֿאַרלוסטן. איינע פון די אויפֿנאַבן פון דעם קולטור־קאָנגרעס און דעם צוקונפֿטיקן אַלוועלטלעכן צענטער איז אָפּצוהאַלטן דעם דאָזיקן עמיגראַציע־שטראָם, ניט קינסטלעך, נאָר דורך שאַפֿן פֿאַר די אידיש־טוער א פעסטערן באָדן און א מער אָנציענדיקע אַטמאָספּערע.

וועלן מיר פֿאַרזאַמלען זיך היינט צו באַטראַכטן די פֿראַבלעמען פון דער אידישער קולטור, האָבן מיר בדעה דורכצופֿירן א טאָפּלטע אַקציע: כלפי חוץ און כלפי פּנים. אונדזער אַרבעט איז געוועזן לגבי חוץ — צו דער ניט־אידישער וועלט — אפֿ וויפֿיל מיר דעמאָנסטרירן פֿאַר אַלע פעלקער ערשטנס, אונדזער רעכט צו לעבן, צו זיין אידן און צו שאַפֿן אפֿ אידיש, צווייטנס, אונדזערע דערגרייכונגען אפֿ אידיש, מיט וועלכע מיר האָבן א רעכט צו שטאָלצירן. אונדזער אַרבעט איז נאָך דערמיט ספּעציעל געוועזן לגבי חוץ, אפֿ וויפֿיל זי גופא איז אן אַרויסרוף צו די פּינצטערע, אונטער־דריקערישע, אידן־פֿרעסערישע קרעפֿטן און א טאָט־קרעפֿטיקער ממשותדיקער וויידערשטאַנד קעגן דעם אָנפאַל פון פּאשיזם. אונדזער אַרבעט איז געוועזן אפֿ אינעווייניק, אפֿ וויפֿיל מיר גיבן זיך אפֿ א דין־וחשבון — צום ערשטן מאָל אין אזא מאַסשטאַב — ווי מיר קוקן אפֿ דער אידישער קולטור, וואָס עס זיינען די דערגרייכונגען פון דער אידישער קולטור, וואו מיר האַלטן אין אונדזער קולטור־אַנטוויקלונג און וואָס מיר ווילן אפֿ וויטער.

קולטור — א באוואָפענונג פונעם פאָלק

די אידישע קולטור איז א שאפונג און א נעצייג פון פאָלק. זי איז די גייסטיקע באוואָפענונג פון פאָלק אין זיין קאמף פארן לעבן. זי איז דער קאמפלעקס גייסטיקע ווערטן, וואָס מאכן מעגלעך די פאָלקס־מאסן אויס־צוטרעטן זייער וויטערדיקן וועג צו א געזיכערטער, מענטשלעכער צוקונפט, באזירט אפן פרינציפ פון סאציאלן יושר. (דער קאמפלעקס מוז, זעלבסט־פארשטענדלעך, אריינגענעמען ניט נאר „באוואוסטזיין", נאר אויך מאטעריעלע קענגשטאנדן, ווי ביכער, קונסט־ווערק, געביידעם, ווי אויך ארגאניזאציאנעלע סטרוקטורן, ווי פאראיינען, געזעלשאפטן א. אז. וו. — וועלכע זיינען אליין אויך אן ענין פון באוואוסטזיין, נאר פון אן אנדער גאטונג — אבער ניט דא איז דאָס אָרט אפצוגעבן זיך מיט דעטאלן פון דעפיניציעס.) קולטור אן פאָלק איז בלוטלאז, איז א שאטן. פאָלק אן קולטור איז בדרך כלל אן אומ־מענלעכקייט, וואָרים יעדער פאָלק שאפט זיין אייגענע קולטור. אבער א פאָלק מיט א שוואכער קולטור איז שוואך. אין דער מאָס, ווי עס ווערט וואקסן די אידישע פאָלקס־קולטור, ווערט דאָס פאָלק ווערן שטארקער. אין דער מאָס, ווי עס ווילן שטארקער ווערן די אידישע סאציאלע מאסן־קרעפטן, ווערט אויך שטארקער ווערן די אידישע קולטור.

דערפון איז קלאָר, אז די קולטור איז ניט קיין זעלבסט־צוועק. זי איז ניט קיין „בת־השמים". זי איז ניט קיין קאָלעקציע הילליקייטן, וואָס דארפן אריינגעשטעלט ווערן אין א שראנק הינטער גלאז. עס קען זיין א געפאר, אז מענטשן זאלן ווילן פארוואנדלען די קולטור אין א זעלבסט־צוועק, לכל־הפחות איניקע פון אירע צווייגן. אזא צוגאנג וואָלט געשמעקט מיט פעאדאלן אריסטאקראטיזם. עס איז דא א גרויסע געפאר, אז מענטשן זאל באטראכטן די אידישע קולטור ווי אונדזער אינציק פאטערלאנד און, ווי עס פאסירט אזוי אפט אין די מאדערנע קאפיטאליסטישע לענדער, זאלן זיי פארזען דאָס לעבעדיקע פאָלק צוליב דער אבסטראקטער אידייע „פאטערלאנד"; אדער, נאך ערגער, ווילן סובארדינירן דאָס פאָלק דער אידייע פון א קולטור־פאטערלאנד. די דאזיקע געפאר איז באזונדערס גרויס צווישן עלעמענטן, וואָס פארמאגן ניט קיין בריטערן סאציאלן אידעאל און וואָס פילן דאך דעם אומבאצווינגלעכן דראנג פון קולטורלן שאפן.

די אנאלאגיע צווישן קולטור און פאטערלאנד, קולטור און היים קען אקצעפטירט ווערן, אבער נאר דעמאלט, ווען ביידע באגריפן ווערן אויסגע־ליידיקט פון זייער מעטאפיזישן אינהאלט. דאָס פאטערלאנד איז טייער א מענטשן ניט דערפאר, וואָס עס האט מיסטישע קוואליטעטן, אביערנאטירלעכע כוחות, וועלכע באפוילן דעם בירגער צו שטריטן פאר דעם פאטערלאנדס עקזיסטענץ. דאָס פאטערלאנד איז טייער א מענטשן — און טייער דעם גאנצן פאָלק—וויל דאָס פאָלק דארף עס האבן וויי אן אָרט צום לעבן. וואָס מער דאָס

פאטערלאנד געהערט דעם פאלק — און ניט א הייפל אוזורפאטארן אדער א קלאס פריווילענירטע — אלץ מער איז דאס פאלק גרייט צו פארטיידיקן דאס פאטערלאנד, ווייל דאס איז זיין אייגנס, זיין היים, זיין מענלעכקייט זיך אויס־צולעבן נאר־מאל, און ניט ווייל דאס איז באשאנקען מיט סודות־פולע אטרי־בוטן. וואס מער די אידישע קולטור וועט זיין די קולטור פון פאלק, אלץ מער וועט דאס פאלק זיך האדעווען, צערטלען, אנטוויקלען, פארטיידיקן און ברענגען פאר איר קרבנות — אבער נאר דערפאר, ווייל די קולטור איז נויטיק ווי א באוואפענונג פאר די מאסן אין זייער קאמף פארן לעבן.

שוין דערפון אליין — אפגעזען פון אומבאשטרייטבארער אויפגעשיי־לעכקייט און סטאטיסטישע דאטן — איז קלאר, אז די אידישע קולטור מוז געשאפן ווערן אף דער שפראך פון אידישן פאלק. די שענסטע קולטור, געשאפן אין לאטיין, וואלט געווען א קנאפע ישועה פאר א מאדערן פאלק. די אסימילירטע „יאהודים" האבן אויפגעשטעלט א זייער שיינעם קולטור־צענטער אין הארצן פון דער אידישער ארעמשאפט־נענגט אין ניו יארק. אבער די קולטור, וואס זיי האבן פון דארט געפרואווט פארשפרייטן, איז געווען אף ענגליש. דער איינפלוס אף דער ארומיקער אידישער באפעלקערונג איז געבליבן — נול. די ארומיקע באפעלקערונג איז געווען צווישן די אפ־געשטאנענסטע אין דער גרויסער מעטראפאליע, ביז עס האבן זיך ניט געעפנט עטלעכע קולטור־צענטערס, קלובן, קורסן, ביבליאטעקן אף אידיש.

גייען מיר ארויס פון דער הנחה, אז די קולטור איז אן אינסטרומענט, א מעכטיקער קאמפלעקס פון אינסטרומענטן, אין די הענט פון פאלק אין זיין קאמף פארן לעבן, איז שוין דערפון געדרונגען, אז די קולטור מוז זיין צוגענגלעך פאר אלע בריטערע שיכטן פון פאלק, אז די נאר גרויסע מאסע פון הארעפאשנע אידן זאל זי קענען באהערשן.

יחיד און כלל

דא שטייט אויף אין איר נאנצער גרויס די פראגע פון יחיד און כלל. עס איז ווייט פון אונדז וועלכע ניט איז טענדענץ צו פארלייקענען די ראל פון שאפנדיקן יחיד. קולטור־שאפונג ווערט נעשפייזט פון פאלק, אבער קולטור־ווערטן ווערן געשאפן דורך יחידים. דאס פאלק אליין האט אנערקענט דעם פאקט — דערמיט וואס עס באשענקט קולטור־טוער־יחידים מיט פאר־ערונג און ליבשאפט. דער יחיד דארף האבן די פולע פרייהייט צו שאפן לויט זיינע פייאיקייטן, נייגונגען, קענטענישן, טעמפעראמענט. וואס גרעסער די שאפנדיקע פערזענלעכקייט, אלץ שארפער אויסגעשפראכן איז איר אינ־דיווידואליטעט. וואס מער פרייהייט דער שריפטשטעלער, דיכטער, דראמא־טורג, מאלער, סקולפטאר, מוזיקער וועט האבן אף אויסצודריקן זיין אייגענע שאפנדיקע פערזענלעכקייט, אלץ ווערטפולער — בא איבעריקע גלייכע אום־

שטאנדן — וועט זיין דער פּראָדוקט פון זיין שאפן. וועגן דעם וויינען קיין צוויי מיינונגען ניט פאראן אין דער קולטור־וועלט.

און דערפון איז שוין אויך קלאָר, אז עס קען ניט זיין קיין רייד וועגן „דיקטירן" דעם שאפנדיקן יחיד — א באשולדיקונג, וואָס איז אפט נעהערט געווארן, דער עיקר קעגן דעם לינקן קולטור־פראָנט. א קולטור־שאפער, וואָס איז העכער פון א גומע בעל־מלאכה, דער עיקר וען עס האנדלט זיך וועגן די קרעאטיווע קונסטן, קען ניט ארבעטן לויט א באפעל אדער באשטעלונג. ער דארף ארבעטן לויט זיין אינעוויניקסטן אמת, לויט זיין אימפולס, לויט זיין אייגענער השגה.

אבער עס איז ניטא קיין ווידערשפרוך צווישן די אלע הנחות און דעם פאקטולאט פון א מאסנהאפטיקער אידישער קולטור, פון א אידישער קולטור, וואָס איז צוגעגלעך פאר די בריייטסטע אידישע מאסן. עס וועגדט זיך נאר אינעם צונאנג פון די קולטור־טויער צו זייער ארבעט. עס וועגדט זיך אן דער ציל־איינשטעלונג פון דער ארבעט. אויך איז ניטא קיין ווידערשפרוך צווישן דער שאפונגס־פרייהייט פון יחיד און דער פלאנמעסיקייט פון קולטור־אויפבוי. כדי צו שאפן די מעגלעכקייט פון א פלאן אין קולטור־ארבעט זיינען מיר זיך דא צונויפגעקומען אפן קאנגרעס.

אויב די אידן פעלט א פלאן און אן ארגאניזאציע פון קולטור־ארבעט, האט אבער די מאסנהאפטיקייט געפעלט נאר ספּאראדיש און נאר ווי אן אויסנאם. דאך קען מען פארצייכענען דא און דארט, אין פארשיידענע לענדער און אין קלענערע קרייזן, א מין קולטור־סנאביזם, א מין טענדענץ זיך וואס העכער אפצוזוימען פון דעם פאלק. אפט איז דאס ניט מער ווי אן אויסדרוק פון ניט־גלויבן, פון פארצווייפלונג: די „לעצטע מאהיקאנער" פון דער אידישער קולטור שליסן זיך כלומרשט אין אין זייער אייגענעם אויסדערווילטן קרייז און שטארבן מיט א געהויבענעם טויט. אבער די טענדענץ איז דא. די בעסטע רפואה קעגן איר איז א ברייט־געפּענטער טויער פאר פרוכט־בארער קולטור־ארבעט אין סאמע קאך פון האַרעפאשנעם לעבן, א סך פרישע לופט, א סך רויט בלוט. די שאטנס פון דעקאדענץ מוזן ווייכן קעגן דעם געזונטן מארש פון די מאסן אונטער דער פאן פון זייער אייגענער קולטור.

דאס פאלק דארף דעריבער לעבן אלעמאל און אונטער אלע אומשטענדן אין דעם באוואוסטזיין פון די, וואס פארנעמען זיך מיט דער אידישער קולטור. קולטור — אין פארבינדונג מיט דעם פאלק. קולטור — צו דערהויבן דאס פאלק. קולטור — צו פארשטארקן זיינע כוחות. קולטור — פאר־קערפערט אין א פאלקס־מאסע, וואס איז בעסער פייאיק צו גיין פארויס צו דעם אידעאל פון סאציאלער נערעכטיקייט, וואס לעבט אין איר ווי א גרויסער פאטענציעלער כוח.

עס וואלט נאר געווען א טראגיזם, וען מיר וואלטן באזונדער אונטער־געשטראכן, אז מאסנהאפטיקייט שליסט ניט אויס טיפקייט, עכטקייט, ערנסט,

ערשטקלאסיקייט. וועו מיר רעדן וועגן פּאָפולאריזאציע, וואָס דאָס איז א באזונדערע קונסט, רעדן מיר געווים ניט וועגן א פון־אויבן־ארונטער־באציאונג פון קולטור־ארבעט „פּאַרן פּאָלק" (גראָשן ביכלעך מיט א טיי־לעפעלע אדול־טערירטן וויסן). מיר רעדן וועגן ערנסטער פּאַרשונג, גרויסער קונסט, ערשט־קלאַסיקער ליטעראטור. מיר רעדן וועגן דעם בעסטן, וואָס דער מענטשלעכער גייסט קען פּראָדוצירן. מיר רעדן אָבער וועגן פּראָדוצירן די אלע אמתע קולטור־ווערטן מיט אַן אויג אַפּן פּאָלק און אין ענגן קאָנטאַקט מיט די מאסן. וואָרים נאָר אזוי וועלן מיר שאפן אַן עפעקטיוון קולטור, וואָס איז א היסטאָרישער כוח.

אז גלייכצייטיק דארף מען פייאיק מאכן די מאסע אויפצונעמען אָט די קולטור־ווערטן און זיי מאכן פּאַר איר אייגנס, איז איבעריק דאָ צו דער־מאָנען. דאָ טרעט ארויס אין א העלן ליכט דער באזונדערער באדייט פון דער שול — סיי פּאַר דערוואקסענע, סיי פּאַר קינדער. אויך דאָ וועט אונדזער קאָנגרעס האָבן צו זאָגן זיין וואָרט.

די אידישע קולטור וועט וואקסן

די אידישע קולטור, ווי מיר געפינען זי היינט אין די פּאַרשיידענע טיילן פון דער וועלט, איז אַליין א גאַראַנטיע פון וויטערדיקן אויפשוואונג, פון מעגלעכקייטן צו וואקסן אין דער טיף און אין דער ברייט. די קולטור זעט אוים ווי א וואונדער. וועו מען וואָלט נעזאָגט צוריק מיט פופציק יאָר א קולטורלן אידן, אז עס וועט אמאל מעגלעך זיין אַן אלוועלטלעכער קולטור־צוזאמענפּאַר, וואָס וועט קענען אונטערפירן א סך־הכל פון א רייכער אידישער ליטעראטור, פון א בליענדיקער אידישער פּאָעזיע, פון א פיל־פּאַרצווייגטער נעץ פון טעאטערס, דראַמאטישע געזעלשאפטן, כאָרן, פון א גרויסער פלעיאדע אידישע פּלאַסטישע קינסטלער, פון א ריי שול־סיסטעמען אף אידיש, פון א ריי העכערע בילדונגס־אנשטאלטן מיט פּאַרשונגס־אינסטיטוטן, מיט א פולער מעגלעכקייט פּאַר א מאַדערנעם קולטור־מענטשן זיך אויסצולעבן אף אידיש, וואָלט ער דאָס באטראכט ווי א חלום. דער חלום איז נעווארן וואר א דאנק דער געזעלשאפטלעכער אנטוויקלונג אף דעם אייראָפּיאישן און אמעריקאנישן קאָנטינענט פּאַר די לעצטע צענדליקער יאָרן. די אויפטרייסלונג פון דער רוס־לענדישער באפעלקערונג — א דאנק דער אינדוסטריעלער רעוואָלוציע פון דעם לעצטן פערטל פון נייצנטן יאָרהונדערט — האָט נעבראכט מיט זיך די אויפטרייסלונג פון דער אידישער באפעלקערונג, די אויפלעבונג פון די נאָר בריטע אידישע מאסן, די דרינגענדיקע נויטוועגדיקייט זיך צו אָרגאַניזירן און קעמפן פּאַר די אייגענע מענטשלעכע רעכט — אין דער סיסטעם פון קאמף פון אלע אנדערע פעלקערשאפטן פון דער אלטער צאריסטישער אימפּעריע. די רעוואָלוציע פון 1905 האָט נאָך מיט מער כוח אויפגעוועקט

די אידישע מאסן, און די רעאקציע, וואס האט נאכגעפאלגט די מפלה פון דער ערשטער רוסלענדישער רעוואלוציע, האט נעהאט א באפרוכטנדיקע ווירקונג אף אמעריקע אין דעם פרט, וואס זי האט אריבערגעווארפן אין די פאראייניקטע שטאטן הונדערטער טויזנטער פאלקס־מענטשן, וועמען די רעוואלוציע האט אויפגעשטורעמט און אין וועמען זי האט דערוועקט א קולטור־הונגער.

אין די פאראייניקטע שטאטן גייט דערווייל א מעכטיקע קאנצענטראציע פון קאפיטאל, אן אויסבילדונג פון טראסטס און א פארשטארקונג פון קאפיטאליסטישער עקספלואטאציע, וועלכע צווינגען די ארבעטער־מאסן זיך צו ארגאניזירן צום ווידערשטאנד. די פאריאס צווישן די עקספלואטירטע זיינען די אימיגראנטן. זיי זיינען צווישן די ערשטע צו בילדן פראפעסיאנעלע פארײַינען. די עקאנאמישע נויט צווינגט די אידישע מאסן זיך צו ארגאניזירן. דער ארגאניזיר־פראצעס רודערט־אויף, מונטערט, שטארקט.

דארט, וואו עס דערוועקן זיך אידישע מאסן, וואקסט די אידישע קולטור. אין אלטן רוסלאנד (צוזאמען מיט פוילן) און אין די פאראייניקטע שטאטן לעבט אויף די אידישע שפראך, וועלכע איז אנגער, פרישער, נעמט אריין א מאסע נייע באגריפן און ווערט פונדעסטוועגן ניט אן איר אידישן כאראקטער. עס וואקסט וואונדערבאר די אידישע ליטעראטור. עס איז די בלי־צייט פונעם אמעריקאנישן אידישן טעאטער.

דער וועלט־קריג און די שפעטערדיקע אויפטרייסלונגען האבן ווייטער סטימולירט די אנטוויקלונג פון דער אידישער קולטור. די אקטאבער־רעוואלוציע האט מענלעך געמאכט א סיסטעמאטישן אויפבוי פון דער אידישער קולטור אין סאוועטן־פארבאנד, אן אומאויפהערלעכן וואוקס מיט א קולמינאציע־פונקט פון אידיש אלס די מלוכה־שפראך פון א זעלבסטשטענדיקער אידישער סאוועטן־מלוכה (דערווייל נאך אויטאנאמע נעגנט בירא־בידזשאן). אבער אויך אין אנדערע לענדער פון אירופע באמערקן מיר אן אייגנארטיקן וואוקס. דער אידישער ישוב ווערט מלוכיש־דעצענטראליזירט. ליטע, לעטלאנד, עסטלאנד, טשעכאסלאוואקיע ווערן באזונדערע אידישע צענטערס מיט א באזונדער קולטור־טעטיקייט. פוילן ווערט א זעלבסטשטענדיקע מלוכה. די פוילישע אידן ווערן א באזונדער איינס. פראנקרייך ווערט אויך א בא־דייטנדיקער אידישער צענטער, און ניט נעקוקט אף כסדרדיקע רדיפות אין דעם גרעסטן טייל פון די אירופעישע מלוכות, ווערט די אידישע קולטור־ארבעט פארגעזעצט — אפט מיט א מסירת־נפש מצד די טוער, וואס דערוועקט אונדזער טיפסטן דרך־ארץ.

אידישע קולטור אין די פאראייניקטע שטאטן

אחוץ סאוועטן־פארבאנד איז דער גרעסטער אויפשוואונג פון דער אידי־

שער קולטור פֿאַרגעקומען אין די פֿאראיניקטע שטאַטן. אמעריקע לעבט איצט איבער א מערקווירדיקע דערוואַכונג פון די מאַסן — און מיט זיי אויך אַן אויפֿלעב פון אידישן פֿאָלק. דער אמעריקאַנישער קאַפּיטאַליזם האָט באַווּיזן דעם פֿאָלק פון אמעריקע, אז אין דעם רייכסטן לאַנד פון דער וועלט איז ער אומפּויאיק צו באַזאָרגן די באַפֿעלקערונג מיט א מינימום צום לעבן. דער קאַפּיטאַליזם איז באַנקראָט. די מאַסן פֿילן דאָס. די מיליאָנען, וואָס אַרגאַניזירן זיך איצט מיט כמעט אומגלויבלעכער שנעלקייט, באַטראַכטן זיך ווי די באַלעבאַטים פון לאַנד, וועלכע דארפן צוימען און עוועַנטועל באַזייטיקן די אוזורפּאַטאָרן פונעם פֿאָלקס־פֿארמעגן. עס גייט אַן אַנוואוקס פון מאַסן־כוחות. עס שמעקט מיט פּרילינג אין די פֿאראיניקטע שטאַטן. עס איז דאָ אויך אַן אויפּברויז צווישן די מאַסן פונעם אידישן פֿאָלק.

איינע פון די באַנלייט־דערשיינונגען פון אָט דעם אויפּברויז איז די דערוואַכונג פון אַן אַפּעטיט פֿאר קולטור. עס קען איצט געשאַפֿן ווערן נאָר א סך אפֿן געביט פון קולטור. די פֿראַקטיק האָט באַווּיזן, אז וואו נאָר ערנסטע קולטור־ארבעט ווערט סיסטעמאַטיש אויפֿגענומען, קרוינט זי זיך מיט אומ־דערווארט גוטן דערפֿאָלג. די ארבעט פון אויסבּרייטערן, דערמוטיקן, פֿלאַנירן און קאָאַרדינירן די קולטור־טעטיקייט פון די אידישע מאַסן אין די פֿאר־אייניקטע שטאַטן וועט זיין די ספּעציעלע אויפֿגאַבע פון דעם אידישן קולטור־צענטער, וואָס איז אויסגעקליבן געוואָרן דורך דער קאָנפֿערענץ פון 28טן און 29טן אויגוסט, 1937, און וואָס באַטראַכט זיך שוין ווי די אמערי־קאַנישע לאַנד־סעקציע פונעם אלוועלטלעכן אידישן קולטור־צענטער, וואָס וועט געשאַפֿן ווערן דאָ אין פֿאריז.

ווער האָט געשאַפֿן אָט די פֿארצווייגטע אלוועלטלעכע אידישע קולטור? אחוץ דעם סאַוועטן־פֿאַרבאַנד האָט זי ניט געהאַט קיין מלוכה־פֿאַנדן, וואָס זאָלן זי סובסידירן. זי האָט כמעט ניט געהאַט קיין מעצענאַטן. זי האָט ניט געשטאַמט פון גבירים און „שיינע אידן". זי האָט ארויסגעשטאַמט פונעם פֿאָלק. זי איז געשאַפֿן געוואָרן דורך זין און טעכטער פונעם פֿאָלק. זי האָט געפונען פֿאַרבּרויכער ניט צווישן דער אידישער הויך־פינאַנץ און ניט צווישן די כלי־קודש. זי האָט געפונען פֿאַרבּרויכער אינעם פֿאָלק. זי איז איינגענלידערט געוואָרן אינעם פֿאָלק. דער היינטיקער קאַנגרעס גופא — ווער האָט אים געשאַפֿן? פון וואַנען שטאַמט זיין אידייע? זי שטאַמט פון די טיפֿענישן פון די אידישע מאַסן. דער קאַנגרעס גופא איז אַן אויסדרוק פון דער בענקשאַפט פון דעם אידישן פֿאָלק נאָך א קולטור־דערהויבונג.

אין פּיין, אין פֿאַרפֿאַלגונגען, אונטער דער געפֿאַר פון פֿאַרלירן די פֿרייהייט, אַפּטמאָל פֿאַראכט, ניט זעלטן פֿארשפֿאַט, ניט האַפֿנדיק אַף קיין לוין, האָבן קולטור־טוער אין אלע ווינקעלעך פון דער וועלט געבויט די אידישע קולטור — צו באַפרידיקן דעם מאַנדאַט פון פֿאָלק.

אינעם נאָמען פון אָט דעם מאַנדאַט זיינען מיר זיך צוזאַמענגעקומען

אהער. מיר זיינען זיך צוזאמענגעקומען ניט אף אפּצושאפן בארעכטיקטע אידעאלאגישע מיינונגס־פארשיידנקייטן, נאר צו געפינען א געמיינשאפטלעכן באדן פאר ארבעט, ניט געקוקט אף די אידעאלאגישע פארשיידענע געזיכט־פונקטן. מיר גלויבן ניט, אז דער קאנגרעס, למשל, קען שלום מאכן צווישן קונסט־ריכטונגען; מיר זיינען אבער פעסט איבערצייגט, אז ס'איז מעגלעך פאר קינסטלער פון פארשיידענע ריכטונגען צו פאראיינקן זייערע כוחות, כדי צו הויבן דעם מצב פון דער קונסט בכלל און כדי צו מאכן דאס אידישע פאלק קונסט־באוואוסט. מיר אייניקן זיך אף א פראגראם פון ארבעט — פאר א וועלטלעכער פראגרעסיווער אידישער קולטור. מיר קענען זיך אייניקן ניט נאר אף פראקטישע צוועקן, אף וועלכע מיר זיינען אלע מסכים, וויל דאָ האנדלט זיך וועגן קוואניטיטאטיוועך פארבעסערונג פון דער אידישער קולטור אף אלע אירע געביטן. מיר קענען זיך אויך אייניקן אף א גרויסער צאל קוואליטאטיווע צוועקן.

וויסנשאפט

אפן נעביט פון ויסנשאפטלעכן פארשן זיינען מיר אלע, דוכט זיך, פאר אזא פארשן, וואס איז באמת ויסנשאפטלעך, וואס זוכט צו דערקלערן די וועלט און די געזעלשאפט, דאס לעבן פונעם אידישן פאלק, זיין אויפקום, זיין אנטוויקלונג, זיין קעגנווארט און מעגלעכע צוקונפט. דאס שליסט איין פארשונגען אין אידישער עקאנאמיק, דעמאגראפיע, פילאלאגיע, היסטאריא־גראפיע, ליטעראטור־געשיכטע א. אז. וו. מיר זיינען, דוכט זיך, אלע קענן אפאלאגעטיק, וועלכע קען נאר זיין פסעודא־ויסנשאפט און ניט קיין אמתע פארשונג. מיר זיינען קעגן נאציאנאלן ניהיליזם פון איין זייט, נאציאנאלן שאוויניזם — פון דער צווייטער. מיר זיינען, ארגאניזאציאנעל, פאר א קאָ־ארדינירונג פון די פארשונג־אנענטורן אין די פארשיידענע לענדער. אין אמעריקע האבן מיר ארויסגעוקט דעם לאזונג פון א אידישן ויסנשאפטלעכן אינסטיטוט. אין פאריז שוויבט ארויף די אידייע וועגן א אידישן אוניווערזיטעט. דאס אלץ פאדערט ערנסטע ויסנשאפטלעכע ארבעט, פון וועלכער, צום באדויערן, עם איז נאך אלץ ניט געטאן געווארן גענוג, ניט געקוקט אף באדייטנדיקע דערגרייכונגען, דער עיקר אין פוילן און אין די פאראייניקטע שטאטן.

טעאטער

אפן געביט פון טעאטער אייניקן מיר זיך אפן גערענק, אז דאס טעאטער לעבט איבער א קריזיס, אז א גרויסער טייל פון דעם שטאף, וואס וועלט געשפילט, איז א בלבול אפן אידישן פאלק (מען זאגט: „דאס פאלק וויל ניט

אנדערש ווי שונד", בעת אין דער אמתן וועלט עס דערצויגן אף שלעכטע, דעגראדירנדיקע ספעקטאקלען, און וויסט אפט גארניט פון קיין בעסערס, בעת אין אים איז דא א געזונטער אינסטינקט פאר דעם קינסטלעריש־הויכן און אידייאיש־פראגרעסיוון טעאטער); אז מיר, קולטור־טוער, האבן געגעבן צו וויניק אויפמערקזאמקייט דעם טעאטער, וועלכער באאיינפלוסט עמאציאנעל אפשר א גרעסערע צאל פאלקס־מענטשן, ווי די שיינע ליטעראטור; אז מיר האבן א צאל אנגעזעענע און אנערקענטע דראמאטורגן, וואס האבן אין די לעצטע יארן אויפגעהערט פראדוצירן טעאטער־ווערק, ווייל עס איז ניט געווען קיין האפענונג צו זען זיי אויפגעפירט אף דער בינע; אז ס'איז דא א גרויסע צאל אינגערע דראמאטורגישע טאלאנטן, וועלכע האבן אפילו ניט געהאט קיין געלעגנהייט ארויסצואווייזן זייערע קרעפטן צוליב דער זעלבער סיבה; אז דער ביישפיל פון „ארטאף" אין ניו יארק און צאלרייכע סטודיאס און דראמגרופן אין פארשיידענע ערטער באשטעטיקט די מעגלעכקייט פון בויען — לויט דעם אנרעג און מיט דער הילף פון אלוועלטלעכן צענטער — אידישע פאלקס־טעאטערס פון הויכער קינסטלערישער און אידייאישער קוואליטעט.

פלאסטישע קונסט

דאס געביט פון פלאסטישער קונסט איז אינגאנצן אין א צושטאנד פון כאאס. מיר האבן גרויסע קינסטלער פון אידישער אפשטאמונג; מיר האבן א גרויסע צאל קינסטלער, וואס האלטן זיך פאר אידן, בעת זייער קונסט־טעטיקייט האט גארניט צו טאן מיט אידן; מיר האבן א צאל קינסטלער, וואס האבן אף זייערע לייוונטן און אין זייערע סקולפטורן געפרואווט פאר־קערפערן מאמענטן פונעם אידישן לעבן. אבער האבן מיר א אידישע קונסט? די קינסטלער גופא זיינען וויייט ניט איניק ארום דער פראגע, וואס עס איז אזוינס אידישע קונסט. בעת איניקע באהויפטן, אז שילדערן ערלעך און מיט קענטעניש די פארשיידענע אידישע טיפן און די פארשיידענע פאזן פון אידישן לעבן איז שוין גענוג צו פארוואנדלען די ווערק אין אידישער קונסט און אז קיין אנדער אידישע קונסט איז ניט מעגלעך, האלטן אנדערע, אז די ארבעט גופא איבער אידישער טעמאטיק און די נאענטקייט צו די אידישע מאסן מוזן אויסארבעטן א באזונדערן קונסט־אידיאם, א באזונדערן מאניר, אייניקע רופן עס א באזונדערן סטיל, א קונסט־שפראך, וואס מען זאל קענען אנרופן אידיש — אפגעזען פונעם אינהאלט. אונדזער קאנגרעס, ווי אונדזער קולטור־צענטער, וואס דארף געשאפן ווערן, וועט זיך מסתמא ניט פארנעמען מיט אויסגלייכן אט די קאנטראווערזע. ער קען אבער פאראיניקן די אידישע קינסטלער פון פארשיידענע ריכטונגען אף איין פראגראם פון ארבעט, צו וועלכן נרעסערע אויפמערקזאמקייט אף דעם אידישן לעבן, זיך נעענטער

באקענען מיטן אידישן פאלק און נעענטער באקענען דאס אידישע פאלק מיט דער פלאסטישער קונסט. דא חאבן מיר א פעלד, וואס איז כמעט אינגאנצן פארנאכלעסיקט.

מוזיק

אויב ס'איז דא איין פעלד פון אידישער קולטור, וואס נויטיקט זיך אממערסטן אין קאארדינירונג, אין אנפירונג, אין „קבוץ גליות", קען מען זאגן — איז דאס די אידישע מוזיק. גרויסע טאלאנטן, קענער פון אידישער מוזיק, שאפער פון מוזיק, וואס טראגט אן אויסנעשפראכענעם אידישן שטעמפל, געפינען זיך אזוי ווייט פון דער אידישער סביבה, אז אפט פארגעסן זיי גאר אינגאנצן, אז זיי זיינען אידן. בעלי־מלאכות אן א פונק פון אמתן טאלאנט פראדוצירן סקארבאווע אימיטאציע און שפייזן מיט איר — דורך דעם טעאטער, די גראמאפאן־פלאטן און דער ראדיא — בוכשטעבלעך מילי־אנען אידן, וואס ווערן דערצויגן אינעם נעדאנק, אז דאס איז אידישע מוזיק. אידישע קאמפאזיטארן שאפן אפט זייער נוטע מוזיקאלישע ווערק אן א מעגלעכקייט צו זען זיי פראדוצירט. ארבעטער־כארן האבן אין די פאראייניקטע שטאטן געמאכט א קאלאסאלן פארשריט און דורך זיי האט דאס אידישע ליד — דאס פאלקס־ליד און דער קאמבינירטער פראדוקט פון דיכטער און קאמפאזיטאר — דערגרייכט צו גאר באדייטנדיקע קרייזן פונעם אידישן פאלק. כארן ווערן ספאנטאן געגרינדעט אין א סך ערטער, אבער עס שטייט ערנסט די פראגע פון דירינענטן און די פראגע פון קאארדינירן די ארבעט. ברענגען דעם בעסטן אידישן מוזיקער צום בעסטן אידישן טעאטער און בעסטן אידישן כאר — וואס פאר א דאנקבארע אויפגאבע! מעגלעך מאכן די פארפנטלעכונג פון מוזיקאלישע ווערק — אויך א וויכטיקע אויפגאבע. אין דער פארספעקטיוו ווילן מיר זען א אידישע אלוועלטלעכע מוזיק־אלימפיאדע.

שול אף אידיש

די אלע אויפגאבן שטויסן זיך אן אין דער קאדרינאלסטער קולטור־פראגע — דער פראגע פון דער אידישער שול פאר קינדער און דערוואקסענע. די שול איז דער שליסל, וואס עפנט די בריטע פאלקס־מאסן פאר דער קולטור. די שול איז די בריק, וואס פירט אריבער די קולטור פונעם עלטערן צום איינגערן דור. אויך די שול־ריכטונגען, אף וויפיל ס'זיינען דא קינדער־שולן אין די פארשיידענע לענדער, זיינען פארשיידן. אבער דא איז, דוכט זיך, מעגלעך אפילו נאך א גרעסערע אייניקייט פון אלע פראגרעסיווע ריכטונגען, ווי ארום די אנדערע קולטור־פראבלעמען.

מיר זיינען אייניק אינעם באוואוסטזיין, אז ס'איז נויטיק אפצושאפן דעם תוהו ובוהו, וואם הערשט אינעם שול־וועזן, אז ס'איז נויטיק אין יעדן לאנד צו האבן אין פראגרעסיווע שול־סיסטעם פאר קינדער, אז ס'איז נויטיק אויסצושפרייטן די שול־סיסטעם אזוי, אז זי זאל ארומכאפן יעדער אידיש קינד; אז ס'איז נויטיק אויסצוארבעטן שול־ביכער פון א געוויסן סארט, וואם זאלן קענען גענוצט ווערן אין די שולן פון אלע לענדער און זאלן נאר דערגאנצט ווערן מיט לערן־ביכער פון ארטיקן כאראקטער; אז ס'איז נויטיק אויפצוהויבן די קוואליפיקאציע און עקאנאמישן מצב פון די שול־לערער; אז ס'איז נויטיק צו דערמוטיקן די אנטוויקלונג פון נייע לערער־קאדרען און אז דאס מאכט די פראגע פון סעמינארן און אינסטיטוטן פאר אן אמת־ברענענדיקער פראבלעם.

מיר זיינען אייניק וועגן טיפ איד, וואם מיר ווילן זען אלס פראדוקט פון דער אידישער שול. מיר ווילן זען א געזונטן אידן, א אידן וואם פילט זיך נארמאל־אידיש, א איד־מענטש, וואם קיין אידישעם און קיין מענטשלעכם איז אים ניט פרעמד, א אידן, וואם פאלט ניט ארויז אין אייגער פון די זומפ־פאסטקעם, וועלכע לאקן אין די ווערק פון געווייסע פאלשע נביאים: די פאסטקע פון נאציאנאלער „עצבות" און די פאסטקע פון נאציאנאלער ארגאנץ. מיר ווילן זען א שטאלצן אידן, וואם איז פייאיק ארויסצושטעלן א ווידערשטאנד דעם אסימילאטאר מיט זיין אפגעריבענער תכלית־מטבע און דעם נאציאנאליסט מיט זיין אפגעריבענער אתה־בחרתנו־פאן. מיר ווילן א אידן, וואם זאל ניט זיין קיין פרעמדער אין דעם לאנד, ווא ער ווא ווינט, א אידן, וואם זאל ווי סן וי צו פארבינדן די פראגרעסיווע כוחות פונעם אידישן פאלק מיט די פראגרעסיווע כוחות פון די אנדערע פעלקער אינעם זעלביקן לאנד און אין אנדערע לענדער אין קאמף פאר א בעסער, מענטשלעך לעבן, וואם זאל אבער אין דער זעלבער צייט בלייבן א איד, א זון פון זיין פאלק, א קעמפער פאר דער צוקונפט פון זיין פאלק.

ליטעראטור

די פראגע פון ליטעראטור האב איך איבערגעלאזט צום לעצטן, ווייל אף איר איז נויטיק, צוליב איר דאמינירנדיקן פלאץ אין דער אידישער קולטור, זיך אפצושטעלן א ביסל נענויער.

דער וועג פון די קלאסיקער פון דער אידישער ליטעראטור: מענדעלע, פרץ, שלום־עליכם, איז נעווען א ברייטער. די קלאסיקער זיינען געשטאנען אינעם ענגסטן קאנטאקט מיטן פאלק. זיי האבן אין זיך אריינגענומען דאס פאלק, די דערפארונגען פון דעם נאנצן פאלקישן קאלעקטיוו, און זיי האבן דעריבער געקענט זאגן: „דאס פאלק — דאס בין איך." אויך דא זיינען נעווען גרענעצן: סיי מענדעלע־מוכר־ספרים, סיי שלום־עליכם האבן כמעט

ווי פארזען דעם אויפקום פון דעם היינטצייטיקן אידישן פראלעטאריאט מיט זיין קלאסן־פסיכאלאגיע און קאמף־גייסט. אבער די ארויענטאציע פון אלע קלאסיקער איז געווען אף די מאסן. די ליטעראריש ארבעט איז פון זיי באטראכט געוואָרן ווי געזעלשאפטלעכע ארבעט אין די אינטערעסן פון די מאסן. דער אינדיווידועלער שאפונגס־דראנג — א קראפט א מעכטיקע אין די קלאסיקער — האט זיי באוואוינן אויסצופורעמען אף א מעגלעכסט־פולקאמענעם אופן די שטרעבונגען און בענקשאפטן פון די ברייטע מאסן. די שטרעבונג איז געווען — צו א בעסער מענטשלעך לעבן. די בענקשאפט איז געווען — צו אן אידעאל פון סאציאלער גערעכטיקייט. די שטרעבונג האט זיך ניט אלעמאל אויסגעדריקט בא די קלאסיקער אין א דעפיניטיוועד פראגראם. דער סאציאלער אידעאל איז בא זיי צייטנווייז געווען מטושטש. אבער דער פראטעסט קעגן עקספלואטאציע האט העל געברענט אין די ווערק פון די גרינדער פון דער מאדערנער אידישער ליטעראטור. דאס אננעמען זיך אקטיוו פאר דעם פארפאלנטן, באליידיקטן, אונטערדריקטן איז איינס פון די שענסטע זיטן אין דער קלאסישער שאפונג. דאס האט ניט אויס־געשלאסן די שאפונג פון אינדיווידועלע כאראקטערן, לעבעדיקע פערזאנען. פארקערט, דאס האט סטימולירט צו דיפערענצירן די אידישע מאסע, זי ווייזן אין איר מענטשלעכקייט, וואס דאס היסט אין איר באשטיין פון לעבעדיקע, מיט לעבן אננעזאפטע און צום לעבן זיך־רייסנדיקע יחידים. אבער די יחידים זיינען געווען — אין די ווערק פון די קלאסיקער — ניט קיין אפגעזונדערטע, אויסטערלישע, „אויסגעדיכטעטע" געשטאלטן, נאר טיפן, אידישע מענער און פרויען, פון וועלכע עם איז צונויפגעשטעלט דאס פאלק. טאקע א דאנק דעם, וואס די קלאסיקער האבן זיך געפילט ווי שליחי־ציבור פונעם פאלקס־קאלעקטיוו און וואס זיי האבן געערדט ניט צו א קרייזל, נאר צו א פאלק, האבן זיי געקענט אויסהאמערן די צאלרייכע אידישע געשטאלטן.

אין די פאראייניקטע שטאטן פון די ערשטע צענדליק יאר פון דער מאסן־אימיגראציע געפינען מיר א פלעיאדע קלאסיקער: ווינטשעווסקי, מאריס ראזנפעלד, עדלשטאט, באוושאווער, ליעסין, וואס שטעלן אויך אוועק די אידישע ליטעראטור אפן ברייטן וועג. די סביבה, די סאציאלע באדינגונגען, דער פארנעם זיינען דא אנדערש. אין א בהלה־אטמאספערע, וואו הונדערטער טויזנטער און אפילו מיליאנען זוכן דורכן חיבוט־הקבר פון סוועט־שאפ זיך ארויצופאסן אינעם נייעם לעבן, האט די שטים פון די קלאסיקער — לויט דער מאם פון זייער טאלאנט קלענער ווי די דערמאנטע דריי ריזן — גע־קלונגען הילכיקער, אינטענסיווער, אומגעדולדיקער און — קלארער. די מערסטע אמעריקאנישע קלאסיקער זיינען געווען אויסגעשפראכענע פראלע־טאריש רעוואלוציאנערן. זייער ענלעכקייט מיט מענדעלען, שלום־עליכמען און פרץ באשטייט אין נאענטקייט צום פאלק — ווי זיי האבן עם געפונען אין די פאראייניקטע שטאטן — אין רעדן פארן גאנצן פאלקס־קאלעקטיוו,

אין פילן זיך פאראנטוואָרטלעך פאר אים, אין קוקן אף דער ליטעראטור, ווי אף א גרויסער געזעלשאפטלעבער פונקציע אינעם דינסט פון א געזעלשאפט־לעבן אידעאל, אין דעם באוואוסטזיניקן שטרעבן צו ווען מיט זייער פלאמיק ווארט די ברייטסטע אידישע מאסן. עס איז געווען שוואונג און פארנעם אין דער קלאסיק פון דער אידישער ליטעראטור אף ביידע זייטן אקאון.

אינעם פאריאד נאכן אנהויב פון דעם צוואנציקסטן יארהונדערט און ביז דער מלחמה, און דער עיקר אינעם נאך־מלחמהדיקן פאריאד אין דער אידישער ליטעראטור פון די בורזשואזע לענדער, גייט שוין ניט די אידישע ליטעראטור אף דעם ברייטן וועג.

אויך אט די פאריאדן פארצייכענען א גרויסן וואוקס — א גרויסע באַ־רייכערונג פון טעמאטיק, אן אויסערגעווייניליכע אנטוויקלונג פון שפראך, סטיל, פארפיינערונג פון פארם. די ליטעראטור ווערט מער פארשיידנארטיק; זי איז מער זעלבסטבאוואוסט. עס אנטוויקלט זיך א אידישע ליטעראישע קריטיק. עס שטייען אויף גאנצע קאדרען נייע שרייבער — דער צווייטער דור אידישע קלאסיקער. אבער דער אלגעמיינער וועג פון דער אידישער ליטעראטור ווערט שמעלער. ריכטיקער נעזאגט: עס איז ניטא קיין איין־איינציקער, אלגעמיין־אנערקענטער בריייטער וועג. עס זיינען דא וועגן און וועגלעך און ביי־וועגן און שטעגן, וועלכע פירן אפט אין ערגעץ ניט. עס איז דא א וועלט מיט שרייבער, אייניקע פון זיי גאר גרויסע טאלאנטן; עס איז דא א גרויסער אויפלעב פון דער אידישער שפראך, ווי א קונסט־אינסטרומענט; עס איז דא געזעלשאפטלעבער אינטערעס פאר טאלאנטן. עס איז אבער ניטא די איינע גרויסע אידישע ליטעראטור, וואס זאל פאר־נעמען דעם אויבנאן, דעם צענטראלן פלאץ אין דעם קולטור־לעבן פון די אידישע מאסן, וואס זאל זיין אליין דאס צענטראל־פעלד פון דער אידישער מאסן־קולטור, וואס זאל זיין דער אנערקענטער וועג־ווייזער פון דעם פאלק.

די ליטעראטור, וואס איז אויפגעקומען אין ליטע און פוילן ווי דער „צווייטער דור קלאסיקער" און אין אמעריקע ווי די „יונגע" — ניט געקוקט אף דער פארשיידנקייט, וואס איז דיקטירט דורך פארשיידענע געזעלשאפט־לעבע, פאליטישע, סאציאלע און קולטורעלע סביבות — ווייזט־אויף אייניקע ענלעכקייטן פון טענדענץ בא דער גאנצער ניט־ענלעכקייט פון אויסדרוק. איין טענדענץ איז — נאציאנאליזם. די גרופע קינסטלער און קריטיקער, וועלכע פארנעמט דעם אויבנאן אין רוסלאנד פאר דער מלחמה, וואלט געקענט באַ־צייכנט ווערן מיטן נאמען נעא־נאציאנאליסטן. זייער נאציאנאליזם, להיפוך צו די נאציאנאליסטישע טענער, וואס האבן זיך ניט זעלטן געהערט אין די ווערק פון מענדעלע — פרץ — שלום עליכם און וואס זיינען מערסטנס געווען אן אויסדרוק פון נאציאנאלן זעלבסט־באוואוסטזיין, איז אפאלאגעטיש. דער גייסט פון נאציאנאלער זעלבסט־קריטיק, וואס האט דורכגעדרונגען די ווערק פון די קלאסיקער אין זייער באציאונג צו די אומנארמאלקייטן און העס־

לעכטיטן פונעם אידישן לעבן, פארשווינדט אפט בא די נעאָ־נאציאָנאַליסטן. די אמעריקאנישע „יונגע" — וועלכע בילדן אייגנטלעך ניט קיין אייניהייט־לעכע שוֹל, נאָר וועלכע האבן געפרואווט ארויסשטעלן א פלאטפאָרם פון ניט־געזעלשאפטלעכקייט — האבן אין דער איבערוועגדיקער מערהייט אָנערקענט איין געזעלשאפטלעכע טענדענץ — נאציאָנאליזם. אין יושר צו אָט דער גרופע, וועלכע איז אייגנטלעך ניט קיין גרופע, נאָר כמעט די גאנצע פירנדיקע ריכטונג אין דער אידישער אמעריקאנישער ליטעראטור קורץ פאר דער מלחמה, מוז געזאגט ווערן, אז זי איז קיינמאל ניט געבליבן געטריי ביזן סוף דעם „אידעאל" פון ניט־געזעלשאפטלעכקייט. די ווערק פון איר איבער־ווענדיקער מערהייט זיינען דאָך געווען דורכגעדרונגען מיט סאציאל מאטיוון. פונדעסטוועגן הערן מיר בא די שריפטשטעלער פון דער גרופע ניט זעלטן די שטים פון אויסגעשפראכענעם נאציאָנאליזם, אין אויסנאמס־פאלן, אפילו שאוויניזם.

אן אנדער ריכטונג איז דער אינדיווידואליזם, וועלכער נעמט אָן פאר־שיידענע פארמען — פון סימבאליזם ביז עקספרעסיאָניזם און וועלכער געפינט זיין שארפסטן אויסדרוק אין די „אינזיכיסטן". דער אינדיווידואליזם שטעלט דעם טראָפ אפן דיכטער אלס יחיד, אף זיינע פערזענלעכע איבערלעבונגען, וועלכע קענען אפט האבן א ווערט נאָר פאר אים אין זיין ווינקל. עס איז די שטרעבונג, וואָס פירט צוויסן פון בריטן וועג פון סאציאלן לעבן אף די שמאָלע און גאנץ אפט אומפרוכטבארע געביטן פון פסיכאָלאָגישער ראפינירטקייט־זוכעריי.

דאָס אלץ ווערט אפט באנליט מיט א פארם־לשם־פארם־טענדענץ, וואו דער גאנצער קינסטלערישער איך איז אנגעשטעלט ניט אף דעם וואָס, נאָר אף דעם ווי אזוי, ניט אף דעם בעסטן קונסט־מעטאָד צו דערגרייכן די בריטסטע מאסן, נאָר אף דעם אויסטערלישן, ביזארן, וואָס ווערט על־פי־טעות פאר־טוישט מיט דעם אריגינעלן. וואָס ווייטער פון לעבן מיט זיין געזונטן שטורעם און דראנג, אלץ אריגינעלער — אין באגריף פון אזעלכע פאָעטן.

פראָלעטאָרישע ליטעראטור

סיי קעגן אפאָליטיזם, קעגן שאָוויניזם, קעגן אינדיווידואליזם און קונסט־לשם־קונסט פארמאליזם האט זיך אין לעצטע יארן באוואוסטזיניק אוועק־געשטעלט די גרופע, וואָס האט זיך געגומען שאפן אין אמעריקע פראָלע־טארישע ליטעראטור. די דאָזיקע גרופע שטרעבט צו פארבינדן דעם רעוואָלוציאָנערן אידעאליזם מיט א נאָענטקייט צו די ארבעטער און הארע־פאשנע מאסן און מיט א קונסט־טעטיקייט, וואָס דינט דעם אידעאל פון סאציאלער באפריאונג. די פראָלעטארישע שרייבער האבן געהאלטן הויך די טראדיציע סיי פון די דריי גרויסע קלאסיקער, סיי פון די קלאסיקער פון

דער אמעריקאנישׂ־אידישער ליטעראטור. דער וועג פון די פראלעטאריש שרייבער איז ניט נעווען אויסגעבעט מיט רויזן. די ארבעט פון אויסשמידן אן איינענע אידעאלאגיע, פון אנטוויקלען א שרייבער־קאלעקטיוו, פון אננעמען די פאסיקע קונסט־טעכנישע מיטלען, פון באלעבן דעם נייעם סאציאלן שטאף מיט דעם אטעם פון אמתער קונסט איז נעווען א שווערע, וויל קיינמאל ביז אהער ניט קיין אויסגעפרואווטע. צו זייער פרייד האבן זיי, דער עיקר פאר די לעצטע עטלעכע יאר, דערזען, אז א גרופע פון צווייטן דור קלאסיקער, נעווען „יונגע", אריינטירט זיך מער און מער אף לינקס, אזוי אז עס ווערט מעגלעך די אויסבילדונג פון א געמיינזאמען לינקן ליטעראריש פראנט. אבער אויך די פראלעטארישע ליטעראטור איז ביז אהער געבליבן נאר איין ריכטונג, איינע פון פילע וועגן פון דער אמעריקאנישער אידישער ליטעראטור.

וואס ס'איז נויטיק און צו וואס עס דארף שטרעבן דער קולטור־צענטער — איז צוריק ארויסצופירן די אידישע ליטעראטור אפן ברייטן וועג, איר אומקערן די חשיבות, וואס זי האט נעהאט אין די הענט פון די קלאסישע מייסטערס, אבער אין דער זעלבער צייט זי האלטן אף דער הויך פון דער היינטיקער עפאכע און אין הסכם מיטן שענסטן אידעאל פון דער היינטיקער צייט.

אויפגאבן פון דער ליטעראטור

מיר דארפן א ליטעראטור, וואס זאל זיין בלוט און פלייש און נערוון און מארך פון דעם אידישן פאלק, א ליטעראטור, וואס קען דעם אידן, יעדן שיכט, יעדע גרופע, יעדן טיפ אזוי אויסגעבונדן, מיט אלע פיטשעווקעס, ווי עס האט אים נעקענט דער זיידע מענדעלע און זיין אייניקל שלום־עליכם.

מיר דארפן א ליטעראטור, וואס זאל זיין פונקט אזוי אינטים דורכגעווארבט מיטן לעבן פון די מאסן, וואס זאל אזוי קענען זייערע פראבלעמען, זייערע מאנונגען, זייערע שטרעבונגען, ווי מיר זעען עס אין אזוינע אומשטערבלעכע מוסטערן, ווי „ווינטשפינגערל" אדער „מאטל פייסי דעם חזנס", אדער „אין וואגאן".

מיר דארפן א ליטעראטור, וואס דער גורל פון אט די מיליאנען זאל זיין איר עסק; א ליטעראטור, וואס זאל ניט זיין בלויז א באאבאכטערן, א רעגיסטראטאר, נאר איינע, וואס מישט זיך אין לעבן, וואס פרואווט פורעמען דאס לעבן, קנעטן עס אזוי און אזוי (לויט גאראקים אומשטערבלעכן אויסדרוק). אזא ליטעראטור וועט אומפארמיידלעך שטיין אפן צד פון די אונטערדריקטע און עקספלואטירטע.

מיר דארפן א ליטעראטור, וואס איז דורכגעציטערט מיטן געפיל פון סאציאלער גערעכטיקייט, וואס פילט זיך געקרענקט און באלידיקט דארט, וואו מענטשלעכע נשמות, מענטשלעכע ווערדע ווערן געקרענקט און בא־

לידיקט. מיר דארפן א לִיטעראטור, וואָס זאָל האָבן דעם מוט אויפצודעקן די איבלעק פון א גאנצער וועלט, וואָס זאָל זיך ניט שרעקן פאר אָט די איבלעק, וועק זי געפינט זיי אויך אינעם אידישן לעבן, און וואָס זאָל אין דער זעלביקער צייט פארמאָגן גענוג אָפּטימיזם, געוג גלויבן אין די שאפנדיקע קרעפטן פון די מאסן אזוי, אז זי זאָל קענען איבערציגן מיליאָנען אין דער מענלעכקייט פון פארוואנדלען די איצטיקע וועלט אין א וועלט פון נערעכטיקייט און געזיכערטן פרידן.

מיר דארפן א לִיטעראטור, וואָס זאָל דינען ניט א קליזל, ניט א גרופע, ניט א „ריכטונג", נאָר דעם פאָלק. אזא לִיטעראטור וועט זיך במילא ניט קענען פארשפארן אין די דלד אמות פון אינדיווידועלער פסיכאָלאָגיע, ווי טשיקאווע זי זאָל ניט זיין פארן אינדיווידועלן קינסטלער. אזא לִיטעראטור וועט זיך ניט קענען אָפּלענקען פון די דרינגענדיקסטע פאדערונגען פון לעבן, ווייל אניט וועט די מאסע זי ניט הערן. אזא לִיטעראטור וועט דארפן רעדן מיט דער שפראך, וואָס דאָס פאָלק זאָל פארשטיין, און דורך געשטאלטן, וואָס זיינען נאָענט צום לעבן פון פאָלק. אזא לִיטעראטור וועט זיך מוזן לערנען אף די מוסטערן פון די גרויסע קלאסיקער און אפן בעסטן, וואָס די פאָלגנדיקע דורות שרייבער האָבן געשאפן.

:: :: ::

מיר האָבן א סך ארבעט. כדי זי דורכצופירן, דארפן מיר זיך ארגאניזירן. זאָל דער איצטיקער קאָנגרעס שאפן די ארגאניזאציע פאר אידישער קולטור־ארבעט אין אלוועלטלעכן מאסשטאב. זאָל ער אויפבויען דעם וועלט־צענטער פון דער אידישער וועלטלעכער פראָגרעסיווער קולטור.